

IVANOV v. Latvia (ухв.) (№ 20786/14)

Обставини справи

Справа стосувалася стверджуваної несправедливості кримінального провадження проти заявника у зв'язку з використанням недопустимих доказів, отриманих співробітником поліції в результаті негласної / таємної операції (пункт 1 статті 6 Конвенції).

У ніч на 7 січня 2008 року дружина заявника, Е. І., невдовзі після того, як вона повернулася з відпустки з двома доньками, була застрелена біля сімейного будинку.

5 березня 2008 року заявника було затримано та утримувано під вартою у зв'язку з підозрою у вбивстві його дружини.

7 квітня 2008 року працівник поліції G. N. зустрівся із заявником, який перебував під вартою, на прохання останнього. Він записав їхню розмову та доповів про неї своєму керівництву. Після цього прокурор санкціонував проведення негласної операції. 15 квітня, 8 травня та 14 травня 2008 року G. N. знову відвідав заявника. Вони говорили про те, що G. N. може забезпечити припинення кримінального провадження проти заявника, якщо той дасть йому хабар. Заявник також розмовляв з G. N. щодо вбивства у тому ж контексті.

14 травня 2008 року захист заявника повідомив, що G. N. намагався вимагати у нього хабар у розмірі одного мільйона доларів США. 26 травня 2008 року заявник подав аналогічну заяву, стверджуючи, що G. N. погрожував йому та вимагав хабар.

5 червня 2008 року слідчі органи порушили кримінальну справу проти заявника за підозрою у поданні неправдивого повідомлення про злочин. Того ж дня вони відмовили у порушенні кримінальної справи проти G. N. за фактом вимагання хабаря.

10 лютого 2009 року прокурор прийняв рішення про об'єднання кримінальної справи про вбивство Е. І. та кримінальної справи про завідомо неправдиве повідомлення про злочин.

Після офіційного пред'явлення обвинувачення 9 березня 2009 року, в ході подальшого судового розгляду заявник не визнав себе винним.

30 грудня 2009 року Ризький регіональний суд (the Riga Regional Court) встановив, що заявник підбурював V. M. організувати вбивство та сприяв його вчиненню. Він також встановив, що L. A. стріляв у Е. І. Він засудив заявника до 13 років позбавлення волі з наступним трирічним періодом поліцейського нагляду. Суд виправдав заявника за кримінальним обвинуваченням у поданні неправдивого повідомлення про злочин.

Що стосується мотиву вбивства, суд встановив, що заявник дізнався про те, що Е. І. та О. G. мали стосунки. Для встановлення відповідних обставин

справи та доведення вини заявника суд покладався на непрямі докази, які переважно складалися з великої кількості показань свідків. Він точно знав, коли Е. І. повернеться додому 6 січня 2008 року; він також знав, що, повернувшись додому, Е. І. випустить їхніх собак з гаража у двір. Тому він замкнув двері, що ведуть з будинку в гараж, так що Е. І. довелося вийти з будинку, щоб випустити собак. Там Л. А. зміг її застрелити. Він також знав організатора вбивства, V. М. Крім того, він раніше нападав на Е. І. і погрожував О. Г. Існували докази того, що вони боялися заявника.

Суд також посилався на стенограму розмови між заявником та Г. N. у травні 2008 року (див. пункт 4 цього рішення), яка містила висловлювання заявника, щодо яких Суд постановив, що вони вказують на його причетність до вбивства. Водночас він встановив, що заявник не знав, що Г. N. діяв під прикриттям.

Заявник звернувся до Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду, стверджуючи, що регіональний суд, за відсутності будь-яких доказів його вини, ґрунтував свої висновки на припущеннях, і що він не повинен був використовувати стенограму як доказ.

14 грудня 2012 року Судова палата у кримінальних справах підтримала засудження заявника, покладаючись, як і регіональний суд, на непрямі докази, зокрема, на велику кількість показань свідків, які доводили його вину. Вона також підтвердила висновок регіонального суду про те, що зміст розмов між Г. N. і заявником доводив причетність останнього до вбивства. Водночас у контексті виправдання заявника за обвинуваченням у поданні неправдивого повідомлення про злочин, Судова палата у кримінальних справах постановила, що стенограму першої розмови від 7 квітня 2008 року слід вважати недопустимим доказом, і що подальша негласна операція не могла бути санкціонована, оскільки ніщо в першій розмові не вказувало на те, що заявник мав намір дати хабар Г. N., а також не було жодних доказів того, що заявник хотів би бачити його знову.

Заявник подав апеляцію з питань права. Він стверджував, що не було доказів того, що він підбурював V. М. до організації вбивства, і що Судова палата у кримінальних справах підтримала його засудження на підставі непрямих доказів. Крім того, вона повинна була визнати всю стенограму недопустимим доказом, враховуючи висновки щодо дозволу на проведення відповідної негласної операції.

27 вересня 2013 року Сенат Верховного Суду (the Senate of the Supreme Court) підтримав засудження заявника, зменшивши його покарання до 12 років і 6 місяців позбавлення волі з подальшим трирічним наглядом поліції. Що стосується стенограми судового засідання, то Сенат постановив наступне:

«З рішення апеляційного суду випливає, що суд ... визнав, що відомості про факти, викладені у висновку експерта, є недопустимими і не можуть бути

використані як докази. Апеляційний суд у своєму рішенні навів інформацію – зміст записаної розмови – але вона не була використана як доказ для доведення вини заявника».

Заявник скаржився за статтею 6 Конвенції на порушення його права на мовчання та права не свідчити проти себе у зв'язку з тим, що національні суди використовували докази, отримані від нього в ході негласної операції, які згодом були визнані недопустимими.

Оцінка Суду

Від самого початку Уряд заперечував, що заявник: (i) зловживав правом на індивідуальну заяву та (ii) не міг стверджувати, що він є жертвою порушення пункту 1 статті 6 Конвенції в частині, що стосується права не свідчити проти себе та права зберігати мовчання. Він також стверджував, що його скарги за пунктом 1 статті 6 Конвенції були явно необґрунтованими. Заявник не погодився та підтримав свої скарги.

ЄСПЛ повторив, що хоча стаття 6 Конвенції гарантує право на справедливий судовий розгляд, вона не встановлює жодних правил щодо прийнятності доказів як таких, що в першу чергу є предметом регулювання національного законодавства. Таким чином, до обов'язків ЄСПЛ не входить принципове визначення того, чи можуть певні види доказів – наприклад, докази, отримані незаконно з точки зору національного законодавства – бути прийнятними, або, більше того, чи був заявник винним чи невинним. Питання, на яке необхідно відповісти, полягає в тому, чи було провадження в цілому, включаючи спосіб отримання доказів, справедливим. У зв'язку з цим необхідно також враховувати, чи були дотримані права захисту. Зокрема, необхідно з'ясувати, чи була надана заявнику можливість оскаржити достовірність доказів та заперечити проти їх використання. Крім того, необхідно брати до уваги якість доказів, зокрема, чи ставлять обставини, за яких вони були отримані, під сумнів їхню надійність або точність (пункт 19 ухвали).

ЄСПЛ також надає значення тому, чи були докази, про які йдеться, вирішальними для результату кримінального провадження. Якщо достовірність доказів викликає сумніви, наявність справедливих процедур перевірки допустимості доказів набуває ще більшого значення (див. *Dursun Aliyev v. Azerbaijan*, № 20216/14, §§ 115–18 з наступними посиланнями, 27 квітня 2023 року) (пункт 20 рішення).

ЄСПЛ також нагадав, що право не свідчити проти себе захищає не від викривальної заяви як такої, а від отримання доказів шляхом примусу або утиску. Саме наявність примусу викликає занепокоєння щодо дотримання

права не свідчити проти себе (див. Ibrahim and Others v. the United Kingdom [GC], № 50541/08 and 3 others, §§ 266–69, 13 вересня 2016 року) (пункт 21 ухвали).

Повертаючись до обставин цієї справи, ЄСПЛ зазначив, що дійсно, регіональний суд покладався на стенограму розмов заявника з G. N., проведених, за винятком першої розмови, як негласна операція в період, коли заявник перебував під вартою (див. пункт 11 цієї ухвали). Слід визнати, що Судова палата у кримінальних справах за скаргою заявника визнала стенограму першої бесіди недопустимим доказом і постановила, що подальша негласна операція не була виправданою. Однак вона підтвердила висновок регіонального суду про те, що зміст розмов між G. N. і заявником свідчив про причетність останнього до вбивства (див. пункт 13 цієї ухвали) (пункт 22 ухвали).

Таким чином, твердження заявника про те, що національні суди використовували докази, отримані від нього в ході негласної операції, а згодом визнали їх недопустимими, видається обґрунтованим. Однак ЄСПЛ зазначив, що незалежно від того, чи використовувалися ці докази для доведення вини заявника (див. пункт 15 цієї ухвали), вони відігравали лише допоміжну роль в обґрунтуванні як регіонального суду, так і Судової палати у кримінальних справах. Обидва суди встановили відповідні обставини кримінальної справи на підставі низки інших обвинувальних елементів, на яких ґрунтувалося засудження заявника, а саме детальних заяв та показань великої кількості свідків (див. пункти 10 та 13 цієї ухвали). У зв'язку з цим ЄСПЛ наголосив на тому, що заявник, який був юридично представлений протягом усього судового провадження, скористався можливістю оскаржити достовірність та використання всіх доказів, включаючи ці показання свідків (пункт 23 ухвали).

ЄСПЛ також зазначив, що перша розмова з G. N., якого заявник знав заздалегідь, відбулася за ініціативою заявника, і що навіть якщо наступні розмови проводилися в контексті негласної операції, немає жодних ознак того, що до нього застосовувалися будь-які методи примусу або утиску всупереч волі заявника, які б порушували право не свідчити проти себе та право зберігати мовчання, як це тлумачиться в усталеній практиці ЄСПЛ (пункт 24 ухвали).

З огляду на це ЄСПЛ вважав, що загальній справедливості судового розгляду справи заявника не було завдано непоправної шкоди і що ця справа не свідчила про наявність будь-яких явних недоліків у захисті національними судами конвенційних прав заявника. Звідси випливало, що ця заява була явно необґрунтованою і мала бути відхилена відповідно до підпункту «а» пункту 3 і пункту 4 статті 35 Конвенції (пункт 25 ухвали).

З огляду на цей висновок ЄСПЛ не вважав за необхідне розглядати попередні заперечення Уряду щодо зловживання правом на подання

індивідуальної заяви та відсутності статусу жертви у розумінні статті 34 Конвенції (пункт 26 ухвали).

Висновок

Заяву було визнано неприйнятною та відхилено.

Ухвала в цій справі прийнята Комітетом 3 жовтня 2024 року, оприлюднена 24 жовтня 2024 року та є остаточною.